

Edvard Grieg (1843–1907)

Fra Holbergs tid, svit op 40 i gammal stil

Preludium - Sarabande - Gavotte/Musette - Air - Rigaudon

1884 firades den norsk-danske diktaren Ludvig Holbergs 200-årsjubileum, och eftersom även Grieg härstammade från Bergen, åtog han sig uppgiften att förse högtidsdagen med både en kantat för manskör och en svit i gammal stil, vars pianoversion Grieg själv uruppförde den 3 december.

Musiken komponerades för piano under sommarferierna i Loftus, Hardanger, och därefter instrumenterade han den för stråkar - en version som uruppfördes i Bergen ett halvår senare, denna gång med tonsättaren som dirigent. Orkestersatsen är så naturlig att man aldrig har någon känsla av att detta är orkestrerad pianomusik. Dessa pastischer bygger på 1700-talets stiliserade franska danssviter, men Griegs inflytande dominerar över barocken. Preludiet är ett sprudlande perpetuum mobile i G-dur och i samma tonart går Sarabanden, som slår an allvarligare strängar. En graciös Gavott omsluter en folkslig Musett och en följande Air i g-moll har blivit en av Griegs vackraste melodiska ingivelser. Med en eruptiv Rigaudon förs sviten till en bländande avslutning.

Sofia Gubaidulina (f 1931)

Fachwerk

Efter att ha tillfrisknat efter en flera månader lång sjukdom, fullbordade Sofia Gubaidulina sin komposition Fachwerk i oktober 2009. Den sedan juli uppskjutna urpremiären kunde sedan äga rum i belgiska Gent i mitten av november med Geir Draugsvoll som solist tillsammans med Amsterdam Sinfonietta. Konserten tillägnades även denna norska accordeonist, som därefter spelat stycket många gånger.

Gubaidulina har sina rötter i den sovjetiska kulturen, och hon studerade på 1950-talet komposition i Moskva. Men hennes självständiga och för tiden modernistiska tonspråk tilltalade inte makthavarna, och saken blev inte bättre av att hon gärna inspirerades av gammalrysk ortodox kyrkomusik. Även om man insåg hennes begåvning, menade man att hon slagit in på en felaktig konstnärlig kurs. Men hon uppmuntrades av bland andra Sjostakovitj att fortsätta på den inslagna vägen. Det var först sedan hon flyttade till Tyskland som hennes musik kom att framföras och uppskattas så som den förtjänar. År 2000 fylldes Stockholms Konserthus Tonsättarfestival helt av hennes musik, och 2002 tilldelades hon det svenska Polarpriset. Hon har skrivit solokonsert för många olika instrument, men det är anmärkningsvärt ofta och gärna hon skrivit för bayan, ett kromatiskt ryskt knappdragspel.

Fachwerk är just en konsert för bayan, slagverk och stråkorkester, och titeln är hämtad från den husbyggnadsmetod som varit vanlig sedan slutet av medeltiden och som resulterat i vackra och personliga hus. På liknande sätt har ordet fackverk kommit att stå för det sätt varpå kompositionen fått sin struktur, form och arkitektur. Skönhet och konstruktion har här förenats till en konstnärlig helhet på ett för Gubaidulina typiskt sätt.

Leoš Janáček (1854–1928)

Stråkkvartett nr 2 "Intima brev"

Andante – Adagio – Moderato – Allegro

Leoš Janáček hade just fullbordat sin sista opera Från de dödas hus när han i början av 1928 gav sig i kast med sitt sista storverk: 74-åringens andra stråkkvartett. Man märker inget av åldern! I själva verket blev Janáčeks musik bara yngre och fräschare ju äldre han blev. Även kvartetten är frisk, dramatisk och passionerad.

Titeln på kvartetten, Intima brev, har sin grund i den platonska kärleken till en ung kvinna, Kamila Stösslová, med vilken han hade en omfattande brevväxling. Han skrev hundratals brev till sin älskade: "Jag har börjat skriva något vackert. Vårt liv ska fortsätta i det. Jag ska kalla det 'kärleksbrev' och jag tror att det kommer att klinga fantastiskt [...] Hela verket ska hållas samman av ett ovanligt instrument som kallas viola d'amore – kärleksviola. Vad jag ser fram mot det. I detta verk ska jag vara ensam med dig."

Men hans planer ändrades efterhand. Den klangrika men opraktiska kärleksviolans byttes ut mot en vanlig viola, och verkets titel gjordes något neutralare. Men kärleken till Kamila genomsyrar musiken: "Du står bakom varje ton, levande, lidelsefull, älskande." Kvartetten består av rapsodiska sektioner med stora variationer, men med en genomgående lidelsefull lyrik. I ett brev liknar Janáček tredje satsen vid en vaggsång och i finalen summeras hela kvartettens innehåll.

Stig Jacobsson